

Ester Premate

BIOLOŠKA POTEPANJA V 2019

Preteklo leto je bilo zame verjetno eno najbolj terensko in jamarsko aktivnih, odkar sem začela študirati in se pridružila društvu, po številu biološko obarvanih akcij pa je zagotovo daleč na prvem mestu. Človeku se seveda pozna, ko je pri koncu študija; študijskih obveznosti skorajda nima več, službe pa še ne – in odvečen čas z največjim veseljem preživlja na terenu. Le-ti so hkrati tudi dober odganjalec misli, kot so »kaj bom jaz v življenju sploh počela?« ali klasičnih absolventskih o magistrski nalogi in zakaj se ta ne zna napisati sama od sebe.

Prav z mojo magistrsko nalogo so bili povezani prvi lanski izleti v podzemlje. Špela, Teo in jaz, občasno pa še kakšna druga žrtev, smo se namakali v petih jamah pri nas in na Hrvaškem. Začeli smo že decembra 2018 in takrat za prvo jamo izbrali Osapsko. Ker so nam jo zagodle visoke vode in je bila jama do stropa zalita že na koncu vhodne dvorane, je akcija služila zgolj temu, da smo povadili hitro oblačenje neoprenov pri nekaj stopinjah Celzija in naredili par fotk brodenja po vodi. Ta začetek vzorčenja sem, vedoč za splošno stanje voda in ob dejstvu, da se nam malo mudi, označila s svojo priljubljeno besedo – promising. Naslednji tereni so bili kljub temu uspešni; šnorkljali smo v Dalmaciji, v Pečini kod Vrane; v Liki, kamor smo se iz sončne Dalmacije pripeljali v sneg, pri nas pa po

dvakrat v Vodni jami v Lozi in Podpeški jami. Peta, Rupa na Brodu na Dolenjskem, je bila prizanesljivejša in je za lov na slepe postranice zahtevala le spodnji del neoprena. Če nas je kdo opazil med sprehodom po gozdu v neoprenih in z maskami na glavi, si je gotovo mislil, da smo naravnost zmešani. Ampak kakšne privzdignjene obrvi in začudenja nad našim izgledom smo (terenski) biologi in jamarji tako ali tako že vajeni. Kljub mrazu in začetnim spodrseljajem se mi je februarja, ko sem začela z manj zabavnim laboratorijskim delom, že pošteno tožilo po terenih. Ker sem potem dva meseca preživela v tujini, sem še toliko bolj komaj čakala pomlad in vrnitev domov.

V sredini maja je bil na vrsti prvi izlet na Balkan. Naš obisk Črne gore je tokrat potekal v okviru bilateralnega projekta med Skupino za speleobiologijo (Biotehniška fakulteta) in Prirodoslovnim muzejem v Podgorici, terenili pa smo Maja, Teo, Špela in jaz. Prvih nekaj dni smo preživeli na zahodu države in obiskali jame v okolici Grahova in Dragalja – Ericovo jamo, Gornjo Pokljuko in Vodeno jamo u Dragalju. Kamp smo si postavili na dvorišču »naše« gospe Olge Daković, ki nas vedno izjemno toplo sprejme. Vreme nam je od začetka malo nagajalo, a ni terjalo hujšega kot nekaj mokrih oblacil in spalnih vreč. Prenosni foto studio in nabrane živali smo po dveh terenskih dneh pustili pri

Olgi in nadaljevali pot v Podgorico, kjer smo dan porabili za obisk muzeja in druženje. Mokre posledice jamarjenja prejšnjih dni smo izobesili na ograjo parkirišča nakupovalnega centra in tako med pitjem kave končno posušili naše kombinezone. Poleg tega smo za ta dan predvideli tudi bolj površinske terenske aktivnosti - vzorčenje vodnjakov. Pri iskanju ciljnih vodnjakov smo med drugim naleteli na nekaj lokalnih posebnosti, postali vaška atrakcija in deci, ki jo je bilo vedno več okoli nas, pokazali podzemne rakce. Sledi o slabem vremenu okoli Podgorice ni bilo več; že naslednji dan smo uživali v soncu, družbi čebel in zaraščeni poti med sprehodom do Sokolske pečine. Če so nam bile prejšnje jame že poznane oziroma so vsaj ležale na nam poznanem območju, je bila Sokolska za vse nas nova. Namig za obisk smo dobili od kolega Miloša, jama pa so očitno pastirji že dolgo nazaj uporabljali kot zatočišče. Vodoravne, večinoma suhe fosilne dele vsake toliko preseka kakšno aktivno brezno. Mi smo bili opremljeni s pre malo vrvi, da bi se spustili do dna največjega brezna v jami. Kljub temu smo bili z videnim in nabranim materialom zadovoljni. Od gospoda, ki živi na izhodišču poti in je še edini preostali vaščan, smo se poslovili šele po dolgi obvezni degustaciji alkoholov in liter njegovega vina dobili še »za po peč«. Naslednja, zadnja postojanka, je bil Lovčen in jama Pala Skala, največja in najgloblja jama, ki smo jo obiskali med temi tereni. Z Majo sva se spustili do slabih štiristo metrov globine, Teo in Špela do šesto. Z Lovčena smo se vrnili k Olgi, kjer seveda ni šlo še brez obiska Pečine Vojvode Dakovića, kamor smo tokrat peljali tudi njenega sina in vnuka.

Pa živali? Črna gora vedno postreže z zanimivimi najdbami. Čeprav smo nekatere jame obiskali že večkrat, smo ob ponovnih obiskih odkrili še kakšnega novega prebivalca podzemlja, kar je gotovo razlog, da se vanje vračamo. Dve jami, Gornjo Pokljuko in Sokolsko pečino, smo obiskali prvič in tudi v teh dveh našli marsikaj zanimivega. Izpostaviti velja, da smo se domov zopet

Nežen uvod v magistrsko nalogo. Foto: Teo Delić.

vrnili z nekaj še neopisanimi vrstami – od vodnih rakov do suhih južin in hroščev. Slab mesec po tem, ko smo se vrnili iz Črne gore, sva se s Teom pridružila slovaškemu kolegu Romanu pri krajših terenih v Bosni, ki smo jih na koncu podaljšali še do Grahova. Namen je bil v glavnem vzorčenje podzemnih hroščev, obiskali pa smo jame na Bjelašnici in Treskavici, hribih okrog Sarajeva. Na Treskavici nas je do jam peljal lovec, ki območje pozna, in bil skrajno začuden nad dejstvom, da jamarimo tudi predstavnice ženskega spola. Nekaj časa me je še skušal prepričati, naj v jamo ne grem, potem pa se vdal, ko je ugotovil, da očitno zares hodim v jame. V Bosni smo obiskali same suhe jame, nad katerimi navadno nisem ravno navdušena, v Grahovu pa smo se čudili povsem drugačnim vodnim razmeram, kot smo jim bili priča mesec prej – v Vodeni jami u Dragalju je bil sifon, na primer, kakšnih osem metrov nižje. Z Romanom sva se iz Črne gore vrnila v Ljubljano, Teo pa se je pridružil ameriškem taboru. Skušnjava terenov na Koritih sem kmalu podlegla tudi jaz, kar je že stvar drugega prispevka v tej številki.

Z vrnitvijo z ameriškega tabora so se balkanski tereni zame skorajda zaključili in z mislimi sem bila takoj pri pripravi na poletni Raziskovalni tabor študentov biologije, ki je potekal konec julija v Ivančni Gorici. V skupini za podzemno favno nas je bilo šest, od tega nekaj jamarjev in nekaj »le« ljubiteljev podzemlja, občasno pa se nam je pridružil še kdo, po svojem trenutnem navdihu in zmožnostih. Skupno smo v desetih dneh tabora obiskali več izvirov in enajst dolenskih jam, od tega smo se v eno še enkrat, v drugo pa še dvakrat vrnili po kopenske oziroma vodne pasti za živali. Naša skupina je imela lani slučajno tudi priložnost za udejstvovanje pri nočnem terenskem delu, saj smo na enem od bližnjih izvirov lahko opazovali pojavljanje in vedenje človeških ribic. Danes ne vem točno, kako sem nekaj zaporednih dni uspešno krmarila med bedenjem do enih in zburjanjem ob štirih ali petih zjutraj, vožnjo in »običajnim«, dnevnim terenskim delom v jamah. Zagotovo je terjalo globlje podočnjake, a smo tabor več kot uspešno izpeljali, preživeli in zbrali veliko zanimivih podatkov – tako iz jam, kot tudi o prisotnosti

Skupinska slika pred vhodom v Ericovo jamo. Foto: Ester Premate

in vedenju človeških ribic. Tabor kot po navadi ni minil brez izgubljanja po terenu, kar ima za posledico tudi nekaj B zapisnikov za popravljene lege jam, pa tudi ne brez pozabljanja pomembnih reči in s tem improvizacije pri vzorčenju – kar ima za razliko od zapisnikov manj produktivne posledice. Ena od teh je bilo nenačrtovano kópanje v jamah, ki so ga na moje presenečenje lani občutili skoraj vsi člani skupine. Morda pa le uspešno prenašam svojo ljubezen do podzemnih vodnih habitatov naprej ...

Biologi smo bili tekom leta seveda dejavni tudi izven daljših, večdnevnihterenov, a omenjeni verjetno najboljše povzamejo, kaj vse smo počeli. Nekoliko drugačnega terenskega dela pa sva se

s Špelo lotili lani novembra. Pri tem mislim na to, da ni šlo za nabiranje ali opazovanje živali, ampak za postavitve poskusa, s katerim naj bi spremljali stopnjo biološke razgradnje v podzemlju. Gre za mednarodni projekt, pri katerem smo v našem primeru za poskus zakopali čajne vrečke zelenega in rooibos čaja v šestih jamah in na površju na različnih nadmorskih višinah na Kaninu in v Planinski jami. Postavitev poskusa je sovpadala z novembrsko akcijo v P4, tako da sva nekaj dni hkrati namenili tudi temu, v P4 pa jih postavili še po različnih globlinah. Poskus traja eno leto, pri čemer bomo vsake tri mesece pobrali po nekaj vrečk. V času pisanja tega prispevka je bilo prvo pobiranje že za nami. Če kaj, sva ugotovili, da nam

Suha južina iz rodu *Abasola*, ki za lov uporablja lovilno košaro. Foto: Teo Delić.

Spalnica na Treskavici. Foto: Ester Premate

Skupina za podzemno favno na RTŠB 2019. Ugani, kdo ni bil v jami? Foto: Teo Delić.

Jure Bevc

MEHIKA

Leta 2018 je padla ideja, da bi se nekaj naših članov podalo na ekspedicijo v jamo Cueva Cheve v Mehiko, kjer že nekaj desetletij raziskuje United States Deep Caving Team (USDCT) pod vodstvom Billa Stona.

Na poletnem taboru na Kaninu se je oglasil Yuri Schwarz, ruski Šved (švedski Rus? Rojen v Rusiji, živi na Švedskem), tam je bila tudi Gilly Elor. Oba sta zastavila svoji dobri besedi in tako smo bili povabljeni, da se pridružimo Billu in ostalim na odpravi Cheve 2019.

Prvotno je bilo mišljeno, da bi v Mehiko odšli Beki, Matija, Špela, Matic in jaz, a sta prva dva zaradi različnih razlogov kmalu odpovedala svojo udeležbo. Konec novembra 2018, ko so cene letalskih kart kar naenkrat močno padle, je v nekaj minutah padla odločitev:

»Gremo!«. Zraven smo zvabili še Jerico Koren (ŠJKP Topolšica) in Marjana Vilharja (DZRJ Luka Čeč Postojna).

Matic je bil z Matijem na podobni ekspediciji že leta 2013 (sicer v drugo jamo, J2 - poročilo si lahko preberete v Glasu podzemlja 2014). Tako nam je razložil, kaj približno nas čaka. Globoke jame v Mehiki niso mrzle, so pa mokre, in obiski, daljši od enega tedna, niso redkost.

Leteli smo 5. aprila v Ciudad de México, kjer smo se rahlo prestrašeni začeli spoznavati z lokalnim načinom življenja. Mehiška prestolnica slovi kot ne-prevečvarna in že na poti do hostla, kjer smo preživeli prvo noč, nam je taksist razlagal, od katerega križišča naprej se ponoči ni zdravo gibati.

V izogib jetlagu smo prvo noč zažurali do te mere, da smo šli spat šele ob poz-

ne gre vse po planu. Do vrečk na površju nad 2000 m seveda nisva mogli priti, razen, če bi še par delovnih dni vložili v odtajanje nekaj metrov debele snežne odeje. Manj pričakovani zaplet je bil to, da so nam v jami blizu poletnega tabora živali pojedle čajne vrečke. Ni kaj, karlince skorajda ne zmorejo več brez nas, ne poleti, ne pozimi. Čajne vrečke so torej nova popestritev kaninskih akcij in če ne drugega nas bodo vsaj na vsake tri mesece spravile gor.

Akcij, povezanih z biologijo in dogodivščin, ki jih spremljajo, je bilo seveda še mnogo več, žal pa jih veliko ostane nezapisanih v društvenih knjigah ekskurzij in so zabeležene le v naših terenskih beležkah. Tudi letos se nam obeta veliko terenskega dela in ne dvomim, da boste lahko kmalu spet kaj slišali ali brali o udeleževanju društvenih speleobiologov. |

ni deveti uri zvečer – med deželo na sončni strani Alp in Mehiko je bilo tedaj šest ur razlike v neprijetno smer.

Večino naslednjega dne smo po obilnem zajtrku preživeli kot turisti. Sprehajali smo se po mestu, se otepali prodajalcev vsega mogočega in se čudili ogromni zastavi na glavnem trgu mehiške prestolnice. Predvsem pa smo se borili z neprespanostjo. Zvečer smo se na avtobusni postaji srečali z Yurijem in se odpeljali z nočnim avtobusom do Cuicatlána, zadnjega večjega mesteca pred baznim taborom. Mehika je, podobno kot Združene države Amerike, zvezna republika. Sestavljena je iz 31 zveznih držav, ki skrbijo za svoje notranje zadeve in so prostovoljno združene v federacijo. Mesteca Cuicatlán leži v zvezni državi Oaxaca, kjer je tudi bazni tabor z jamo.